

8. Чечетин А. И. История массовых народных праздников и представлений : учеб. пособие / А. И. Чечетин. – М. : МГИК, 1976. – 117 с.
9. Шароев И. Г. Театр народных масс / И. Г. Шароев. – М. : ГИТИС, 1978. – 196 с.
10. Nodier Ch. Oeuvres completes : 12 t. / Ch. Nodier. – Paris : Charpentier, 1832 – Т. 7 : Souvenirs et portraits de la Révolution ; suivis du Dernier banquet des Girondins. – 1841. – 523 p.

УДК 792.077 (477.84) XX

П. О. СМОЛЯК

ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСЕРЕДКУ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» СЕЛА БІЛА ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ПОВІТУ У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто діяльність аматорського театрального гуртка осередку товариства «Просвіта» села Біла Тернопільського повіту у першій третині ХХ ст. Звернено увагу на роль керівників місцевої філії «Просвіти» та їхній внесок у розвиток культурно-мистецького життя села. Показано репертуар колективу на різних етапах розвитку, охарактеризовано роботу режисерів гуртка та ставлення сільської громади до театральних постановок аматорів.

Ключові слова: аматорський театральний гурток, товариство «Просвіта», театральне мистецтво, репертуар, вистава, актор, режисер.

П. О. СМОЛЯК

ТЕАТРАЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЯЧЕЙКИ ОБЩЕСТВА «ПРОСВИТА» СЕЛА БИЛА ТЕРНОПОЛЬСКОГО УЕЗДА В ПЕРВОЙ ТРЕТИ ХХ ВЕКА

В статье рассмотрена деятельность любительского театрального кружка ячейки общества «Просвита» села Била Тернопольского уезда в первой трети ХХ в. Обращено внимание на роль руководителей местного филиала «Просвиты» и их вклад в развитие культурной жизни села. Показано репертуар коллектива на разных этапах развития, охарактеризовано работу режиссеров кружка и отношение сельской общины к театральным постановкам любителей.

Ключевые слова: любительский театральный кружок, общество «Просвита», театральное искусство, репертуар, спектакль, актер, режиссер.

P. O. SMOLYAK

THEATRE ACTIVITIES «PROSVITA» SOCIETY OF BILA VILLAGE IN TERNOPIL COUNTY IN THE FIRST THIRD OF THE TWENTIETH CENTURY

At the end of XIX – the first third of the twentieth century in Eastern Galicia in almost all villages and towns has significantly developed amateur theater. It operated under the auspices of Cultural and Educational Society «Prosvita», which was considered the most massive and most prestigious public institution and its activities were aimed to spread among the local population education and culture, spiritual formation, national identity and patriotism.

Art life in outlying villages of Ternopil developed quite lively. This was due to the fact that many residents of suburban villages getting education in schools or working in Ternopil city had more opportunities to attend performances there. An organizing of amateur drama was performed by students of gymnasiums and universities, school teachers, priests, or villagers.

Active cultural and educational life existed in the first third of the twentieth century in Bila village, which is located on the northwestern outskirts of Ternopil and in early twentieth century was at a distance of 4 km from the city. The founder and leader of «Prosvita» in Bila was Ambrose Krushelnytskyi – priest of the Ukrainian Greek Catholic Church, who moved with his family to the village of Bila in 1878. In 1884 he founded the reading room «Prosvita» in the village, donated many books, organized choir in reading, kept them at the beginning at their own expense. Beside Ambrose Krushelnytsky another 23 villagers were the founders of the reading room.

After the death of Krushelnytsky, the priest Bartosz became his successor. He engaged reading room and due to his efforts there were cultural events, including theater performances. In the first decade of the twentieth century 25 residents of Bila attended school in Ternopil, 7 of them were taught in a gymnasium. The level of education of the local people gave a great opportunity to organize cultural events, including organizing various concerts and theatre performances.

In 1905, 1906 and 1907 the reading room was led by pastor Volodymyr Kolyankovskyy, who also organized cultural and artistic events, but not as actively as its predecessors. Nevertheless the performances gathered quite a few viewers. Performances were held in the barn of a local resident Vasyl Brynyak.

The participants of the workshop were mostly young people, the number of which was 25: 10 boys, 10 girls and 5 middle-aged men. The drama workshop possessed 3 books with dramas scenarios, den with wigs and theatrical costumes in which actors often played in performances. Cultural and artistic life of Bila residents in «Prosvita» was interrupted by the events of World War I. In August 1914, Ternopil and neighboring village were occupied by the Russian army. Since the early days of the Russian occupation banned public organizations, associations and clubs were banned. During the hard times of war amateur dramatic group of Bila village paused its activities: many men and boys were mobilized to the army.

In March 1924 Bila village reading room was reopened. Performances started in 1927. A head of the workshop during the 20–30 years of the twentieth century were Courant Petro, Kapravyy Ivan, Polishchuk Pavlo, Brynyak Grygoriy. A directing work was performed by Vavriv Ivan – Ternopil school graduate. Thanks to him scenery appeared - painted landscapes on canvas and even a miniature house that was used during the game in theatre performances. In addition drama workshop participants possessed dummy weapons – spears, swords, pistols, carbines and other details that give the actors and the audience a better perception of the performance. Actors used handmade theatrical costumes. During this period, they gave many performances.

Since 1927, members of the «Prosvita», including drama workshop participants actively began raising money to build a house for «Prosvita».

During the construction of the house drama workshop reading performances took place outdoors in good weather. Often villagers offered the actors to play performances in their unfinished houses in the well-to-fire barn and rural school if headmaster Raba permitted. Many performances were held in houses of nationally-conscious villagers.

In 1936, construction of a new reading room «Prosvita» was completed. All national conscious people of the village began preparations for the consecration of the building and the celebration of this event.

With the advent of Soviet rule in Galicia in September 1939, total ban of cultural and educational societies «Prosvita», «Mother School», «Falcon» and others began. A new government banned activities of Bila village reading room. Premises of folk house in Bila village were turned to the warehouse stocking products, while destroying everything with the educational property – books, scenery, theatrical paraphernalia.

Activities of Bila amateur dramatic group played a major role in the functioning of the branch «Prosvita» in the village. Local fans have made a significant contribution to the development of culture, education and the arts among rural communities.

Key words: amateur dramatic group, society of «Prosvita», theatrical art, repertoire, performance, actors, directors.

У кінці XIX – першій третині XX століття у Східній Галичині майже в усіх селах та містечках значного розвитку набуло аматорське театральне мистецтво. Воно діяло під патронатом культурно-освітнього товариства «Просвіта», яке вважалося найбільш масовою і найавторитетнішою громадською інституцією і діяльність його скеровувалася на поширення серед місцевого населення освіти і культури, формування духовності, національної свідомості та патріотизму.

Просвітницький рух Східної Галичини, в тому числі й Тернопільщини кінця XIX – першої третини XX ст., досліджували І. Зуляк [11; 12], А. Грицан [5], Б. Савчук [19], О. Герман [3], Б. Головин [4]. Аматорське театральне мистецтво цього періоду висвітлювали Р. Пилипчук [16; 17], О. Боньковська [1], О. Казимиров [13], П. Медведик [20] та інші театрознавці, історики і краєзнавці. Окремі дані про діяльність аматорських драматичних гуртків у селах поблизу Тернополя знаходимо в краєзнавчих розвідках Б. Савака [18], В. Хоми [21], Ю. Лози [14], В. Дорожовського [10], Б. Палуб'яка [15]. Певна частина відомостей міститься в архівних джерелах Державного архіву Тернопільської області [6–9] та Центрального державного історичного архіву України у м. Львів [22–23].

Незважаючи на певні здобутки науковців, ця сфера дослідження має здебільшого загальний характер, не акцентуюється увага на об'єктивних чи суб'єктивних причинах, пов'язаних з виникненням, розвитком та функціонуванням гуртка.

Мета статті – розглянути історію становлення та діяльність аматорського театального гуртка осередку товариства «Просвіта» у селі Біла Тернопільського повіту в першій третині XX століття, звернути увагу на репертуар аматорів, роботу керівників та режисерів гуртка.

Мистецьке життя в околичних селах міста Тернополя розвивалося досить жваво. Це було пов'язано з тим, що багато мешканців приміських сіл, здобуваючи освіту чи працюючи в Тернополі, мали більше можливостей відвідувати різноманітні концерти чи вистави. Функцію організаторів аматорських драматичних гуртків виконували студенти гімназій, університетів, вчителі шкіл, священники або прості сільські мешканці, які були не байдужі до театральних дійств і любили цей напрям мистецтва.

Активне культурно-просвітнє життя відбувалося в першій третині XX ст. у с. Біла, яке розташоване на північно-західній околиці Тернополя і на початку XX ст. знаходилося на відстані 4 км від міста [15, с. 40]. Одну з перших згадок про село зустрічаємо у поборовому реєстрі Трємбовельського староства 1564 р. Наступну згадку, яка стосується с. Біла, можна віднайти у грамоті власника міста Тернополя Костянтина Острозького, яка датована 1600 роком [2, с. 31].

У документах Державного архіву Тернопільської області вказано, що читальня «Просвіти» с. Біла заснована в жовтні 1884 р. [8, арк. 3]. На противагу цьому документи Центрального історичного архіву у м. Львові засвідчують утворення білецької читальні у грудні 1896 р. [22, арк. 1]. Такі розбіжності не є дивними, адже є приклади, коли не збігаються дати заснування філій «Просвіти» і в інших селах Тернопільського повіту, зокрема в Денисові [6, арк. 47; 23, арк. 1], Петрикові [9, арк. 1; 9, арк. 14]. Очевидно, причиною цього є наслідки воєнних подій Першої світової війни та процесів пацифікації початку 30-х років XX ст., коли первинні документи нищились або губились, та й облік у роботі читальні «Просвіти» вівся не завжди відповідально і точно.

Засновником і керівником осередку білецької «Просвіти» був отець Амвросій Крушельницький – священник Української Греко-Католицької Церкви, який разом зі своєю сім'єю переїхав у село Біла в 1878 році. У 1884 році він заснував читальню «Просвіти» в селі, віддавши до неї багато власних книжок, організував хор при читальні, утримував їх на початках за власний кошт. Крім отця Амвросія Крушельницького, засновниками читальні були ще 23 жителі села. Всі ці селяни були грамотними і власноручно поставили підписи своїх прізвищ і імен. Ставши першим головою читальні у віці 43-х років, отець Амвросій пробув на цій виборній посаді аж до 28 травня 1901 року, тобто головував майже 17 років. Хоча вибори керівництва читальні, згідно із її статутом, відбувалися щорічно, та односельчани тільки його весь цей час обирали головою [15, с. 42–43].

Після смерті отця Крушельницького його наступником став отець Бартош, який керував читальнею і його стараннями відбувалися культурно-мистецькі заходи, в тому числі театральні вистави. У своєму приходстві він звільнив одну кімнату для приміщення читальні [8, арк. 5].

У звітах білецької філії «Просвіти» за 1903–1904 роки під керівництвом отця Бартоша відбулося три вистави: «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Тато на заручинах» Г. Цеглинського та «Іцко сват» І. Трембицького [8, арк. 6].

У читальні станом на 6 березня 1904 року було 74 члени. З них – 50 чоловіків і 24 жінки. Письменних було дві третини усієї кількості [15, с. 44]. За даними архівних джерел, у першому десятилітті ХХ ст. 25 білецьких мешканців ходили до школи в Тернополі, 7 із них навчалися в гімназії [8, арк. 6]. Це дає підстави стверджувати, що рівень освіченості місцевих жителів давав великі можливості проводити культурно-мистецькі заходи, зокрема організувати різні святкові концерти і театральні дійства.

Наступні три роки, (1905, 1906, 1907) читальню очолював отець-парох с. Біла Володимир Колянковський, який за інформацією краєзнавця Б. Палуб'яка, «громадське та просвітницьке товариство перетворив у церковну філію. Не допускав до неї жодної іншої газети, крім «Основи богослов'я» і «Клерикальних писем». Не скликав тривалий час загальних зборів – боячись критики і зауважень просвітянської громади щодо односторонності у своїй діяльності, як керівника читальні. Внаслідок виниклої пасивності в занедбанні патріотичного виховання громади, в занедбанні роботи різних гуртків і фактичного занепаду роботи читальні в цілому – з неї почали виходити люди» [15, с. 45].

Незважаючи на усі перипетії та конфлікти, які відбувалися в сільській громаді за ці роки, в архівних джерелах зазначено, що отець Колянковський за часи свого головування все ж організував культурні та мистецькі заходи. Так, у звіті за 1909–1910 рр. зазначено, що загальні збори відбулися 4 грудня 1910 р. в присутності делегата філії «Просвіти» в Тернополі. «П. Володимир Колянковський переповівши коротко головні ухвали попередніх загальних зборів, зостановляє над тим чи уступивший виділ усі ті ухвали як слід сповнив. Показується, що одні ухвали переведені в життя, проте о аматорським кружку – його робота через прикрі обставини стала неможливою. Читальня загалом розвивалася добре аж до місяця квітня і від місяця не давала майже жодного знаку свого існування, свого життя. На се спричинилися незалежні від виділу обставини і відносини, які в місяці квітні настали в Білій (афера з дяком Будієм, який вів кружок аматорський)» [8, арк. 10]. На жаль, суть афери нам дізнатися не вдалося.

Від листопада 1909 до квітня 1910 р. аматорський гурток с. Біла зіграв 6 вистав: «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка, «За сиротою і Бог з калитою» М. Кропивницького, «Капраль Тимко» І. Мидловського, двічі «Як ковбаса та чарка» М. Старицького та «Відьма» Т. Шевченка. Крім цього, на Різдвяні свята організували ходіння молоді з вертепом. Керівниками гуртка були Василь Будій і отець Володимир Колянковський. На виставах збиралося доволі багато глядачів. Прибутку дійства приносили не багато через малу періодичність у показах та відсутність чи навіть заборону поїздок (гастролей) в інші села. Вистави відбувались у stodолі місцевого жителя Василя Бриняка [8, арк. 10].

В одному з документів про діяльність читальні «Просвіта» в с. Біла зустрічаємо повідомлення драмгуртківців на адресу філії «Просвіти» в Тернополі про те, що вони мають намір в неділю, 17 листопада 1910 р., о 6 год. вечора зіграти виставу під назвою «Сільські аристократи». Вистава відбулася в будинку місцевої гуральні. Керівництво білецької «Просвіти» запрошувало всіх членів Тернопільської «Просвіти» для цікавого перегляду вистави й отримання додаткових коштів у фонд читальні [8, арк. 12].

Участь у гуртку брала переважно молодь, кількість його становила 25 чоловік: 10 хлопців, 10 дівчат і 5 чоловіків середнього віку. У власності драмгуртка були 3 книги зі сценаріями драматичних творів, вертеп з перуками, а також театральні костюми, в яких актори найчастіше грали у виставах [8, арк. 10]. Інший театральний інвентар просвітяни не збільшували через відсутність власної будівлі осередку «Просвіти» і приміщення, де могли зберігатися декорації, костюми та інше приладдя.

На жаль, культурно-мистецьке життя білецьких жителів у «Просвіті» перервали події Першої світової війни. У серпні 1914 року Тернопіль та околичні до нього села окупувала російська армія. З перших днів російської окупації була заборонена діяльність громадських організацій, товариств та клубів. Під час воєнних лихоліть аматорський драматичний гурток села Біла припинив свою діяльність: багатьох чоловіків та парубків змобілізували до армії.

Після Першої світової війни територія Східної Галичини, в тому числі і Тернопільщини, потрапила під владу новоствореної польської держави (Другої Речі Посполитої). Польська влада вороже ставилася до діяльності читалень «Просвіти», переслідувала активних діячів і старалася використати будь-яку нагоду, щоб заборонити функціонування організації. Для показу концертів, вистав та інших урочин сільські громади щоразу брали дозвіл у повітовому старостві, дуже часто просвітяни отримували заборони на проведення тих чи інших заходів. Незважаючи на значні утиски з боку польської влади, національно-культурне життя західноукраїнського населення поживалося. Це насамперед проявилось в діяльності осередків «Просвіти» у містах та селах Галичини, Волині та Закарпаття. О. Боньковська зазначає, що «у міжвоєнному двадцятилітті в Галичині активно, у різноманітних виявах розвивався український аматорський театр. У 1922 р. українське громадське Товариство «Просвіта» утворило окрему театральну комісію, яка при чисельних філіях і читальнях Товариства координувала і організувала роботу аматорських театральних гуртків. Із цією метою утворювали театральні бібліотеки, видавали підручники з організації аматорських театрів, у серії «Народна Бібліотека» друкували рекомендований репертуар із вказівками режисерів, ноти до вистав, публікували методичні театрознавчі розвідки з акторської та режисерської майстерності, випустили фаховий журнал «Аматорський порадник», для оренди виготовляли декорації, гардероб, реквізит, бутафорію...» [1, с. 565].

Першим архівним документом з діяльності читальні села Біла після Першої світової війни є прохання білівчан від 12 грудня 1924 року дозволити відкриття читальні «Просвіти» на основі нового «Статуту Товариства «Просвіта», ухваленого Надзвичайними загальними зборами у Львові 5 березня 1924 року. Важний для читальні «Просвіта» в Білій, повіт Тернопільський, воєводство Тернопільське» [8, арк. 29]. Засновниками осередку «Просвіти» у селі Біла цього разу були: отець Іван Колянковський (греко-католицький парох), Іван Каправий, Костянтин Сохар, Яцко Завідовський, Филип Осадчук, Панько Бриняк, Данило Кізлик, Стефан Рихлій, Павло Поліщук, Ілько Завідовський, Ілля Каправий, Іван Дармограй та Петро Лебедик [15, с. 69].

Нелегкі повоєнні роки при новій польській владі не давали можливості просвітянам повною мірою проводити мистецьке життя. Тому в період з 1924 по 1925 роки ми не маємо відомостей про активну діяльність білецького драматичного гуртка.

Лише у звітах, протоколах та листуваннях про діяльність читальні «Просвіта» з 1926 по 1939 рр., які знаходяться у Центральному державному історичному архіві у м. Львів, дізнаємося, що в період з 1 липня 1926 р. по 30 червня 1927 р. діяв театральний гурток у кількості 24 осіб. Керівником гуртка в цей період був Курант Петро. Впродовж року було поставлено 3 вистави [22, арк. 4]. У документах Тернопільського держархіву зустрічаємо звіт за 1927 рік, датування якого починається з травня. Цей звіт повідомляє про існування білецького драматичного гуртка в кількості 25 членів. Керівник гуртка – Каправий Іван. За його керівництва аматори показали 6 вистав: «Безталанна», «Наймичка» І. Карпенка-Карого, «Ой, не ходи, Грицю» М. Старицького, «Пан майстер Копитко» П. Мурського, «Лихо з жінкою та лихо без жінки» М. Омелянця, «Пошились в дурні» М. Кропивницького. Крім вистав комедійного чи трагедійного жанру, просвітяни потішили й маленьких глядачів, показавши їм дитячі вистави «Самотній в лісі» Є. Чебишева-Дмитрова та «Зустріч» невідомого нам автора. [8, арк. 33]. Починаючи з 1927 року, члени «Просвіти», у тому числі й драмгуртківці, активно почали збір коштів на будівництво дому «Просвіти», ділянку під забудову якого купив уродженець села адвокат Ілько Завідовський [15, с. 103].

В період з 1928 по 1930 роки немає жодних відомостей про будь-яку театральну діяльність білецьких просвітян. Навпаки, зустрічаємо відомості і розпорядження державних органів читальні в с. Біла про заборону влаштовувати вистави в цей період [22, арк. 1]. Не дивлячись на заборони, місцеві мешканці активно збирали кошти на побудову власного

приміщення читальні, дехто навіть жертвував досить великі суми для швидшого закінчення читальні. На допомогу односельцям прийшли два брати – Андрій і Михайло Каправі, які в той час перебували на заробітках в Америці. Вони вислали значну суму грошей у доларах [15, с. 104].

Під час будівництва будинку читальні вистави драмгуртка відбувалися на вулиці при хорошій погоді. Часто мешканці села пропонували акторам грати вистави у їхніх недобудованих хатах, у добре забезпечених від пожежі стодолах, а також у сільській школі, коли на це давав дозвіл директор школи пан Раба. Багато виступів драмгуртка проводилися у власних приміщеннях національно-свідомих господарів Панька Бриняка та Михайла Голода [15].

У звіті осередку за 1931 рік йшлося, що діє театральний гурток в кількості 30 чоловік. Керівниками гуртка були троє активістів – Каправий Іван, Поліщук Павло і Курант Петро. Протягом року гурток зіграв 7 вистав [22, арк. 8].

В 1932 році кількість членів гуртка скоротилась до 15 осіб. На відміну від попереднього року, де керівниками гуртка було троє чоловік, у цьому році керувати ним було нікому. Впродовж року було зіграно 7 вистав [22, арк. 12]. Неприємний випадок для місцевих активістів стався 4 квітня 1932 року. Через відсутність дозволу від головного відділу «Просвіти» в Тернополі місцева поліція заборонила грати виставу аматорам з сусіднього села Чистилова, яких запросили білецькі активісти [8, арк. 39]. Як бачимо, місцева польська влада чинила великі перепони, шукаючи будь-яку причину для заборони вистави чи концерту.

У 1933 році функціонував театральний гурток, створений при гуртку «Рідної школи». Керівника не було, зате режисерську роботу виконував Ваврів Іван – випускник Тернопільської гімназії. Завдяки йому з'явилися декорації – мальовані краєвиди на полотні і навіть мініатюрний будинок, який використовували під час гри в театральних дійствах. Крім цього, драмгуртківці володіли бутафорською зброєю – списами, шаблями, пістолями, карабінами та іншим реквізитом, що допомагають глядачам краще сприймати виставу. Актори використовували театральні костюми, виготовлені власноручно, і зберігали їх у себе вдома. Деякі костюми належали приватним особам [22, арк. 17–18].

У 1934 році аматорський гурток продовжував функціонувати і поставив 3 вистави різних жанрів. Кількість учасників становила 15 чоловік. Керівником гуртка став Бриняк Григорій, режисером залишався Ваврів Іван. Крім декорацій, костюмів та іншого реквізиту, драмгуртківці володіли театальною бібліотечкою, кількість якої становила 55 примірників. Із цих примірників було 28 п'єс, які використовували для постановки вистав. Задля швидшого накопичення коштів на будівництво читальні почали збирати членські внески з однієї особи в розмірі 1 злотий 70 грошей. Таким чином прибуток з членських внесків і з показу вистав становив 70 злотих з однієї вистави [7, арк. 20; 22, арк. 20–21].

Незважаючи на те, що будівництво читальні ще тривало, просвітяни вже в 1934 р. почали проводити у ній свої зібрання та інші культурно-мистецькі заходи. У звіті за 22 грудня 1934 р. голова білецької «Просвіти» вказував, що робітники закінчують будівництво театального залу і просять усіх мешканців сприяти цій справі [8, арк. 50].

В 1935 році будівництво читальні в середині приміщення було завершено. Театральний гурток в цьому році налічував 20 осіб. Режисером гуртка продовжував працювати Ваврів Іван. Під його керівництвом аматори зіграли 4 вистави: «Лимерівна» П. Мирного, «Миколай» А. Лотоцького, «Данило Чар» та «Чар Оди» невідомих нам авторів. Театральна бібліотека збільшилась до 40 примірників, що давало ширшу можливість для постановки різножанрових драматичних творів. Крім цього, зросла кількість театального реквізиту [8, арк. 17; 18–19]. Для залучення відвідувачів організатори після вистав влаштовували різноманітні конкурси з танцями і розвагами.

У 1936 році будівництво нового приміщення читальні «Просвіти» було закінчено. Все національно-свідоме населення села почало підготовку до освячення будинку та святкування цієї події. Білецькі мешканці запросили багато гостей із сусідніх сільських громад і культурних товариств. У цьому ж році аматори показали 4 вистави. Активіст сільської просвіти і керівник драмгуртка Павло Поліщук дав обіцянку покращити декорації, збільшити кількість театального реквізиту, полагодити підлогу на сцені та замінити завісу [8, арк. 54; 56].

У наступному 1937 році праця драмгуртківців не припинялася. Кількість членів гуртка становила 20 осіб. Його керівником згідно зі спогадів місцевого мешканця Василя Проціва була дружина священика – Королюкова [15, с. 125]. Режисером гуртка залишався Ваврів Іван. Через слабе здоров'я Вавріва Івана його помічником був Павло Завідовський [15, с. 123]. Впродовж року аматори показали 4 вистави: «Ми йдемо в бій» П. Мірчука, «Сотниківна» Б. Лепкого, двічі «Ой, Морозе, Морозенку» Г. Лужницького та виставу про Т. Шевченка «Дитячі роки Тараса». Гурток володів театральними декораціями, реквізитом, костюмами. Досить значною була театральна бібліотека [8, арк. 22–23; 61].

Одразу ж після побудови будинку «Просвіти» сільська громада почала активно віддавати позичені кошти. В 1937 р. до головного відділу «Просвіти» у Львів було вислано 68 злотих. Решту грошей використовували для закупівлі необхідних речей для читальні [7, арк. 22].

Зі звіту читальні села за 1938 рік дізнаємося, що «читальня у звітному році не спричинила живої діяльності. Причиною такого занепаду була, в першу чергу, байдужість членів, а даліше брак енергії та доброї волі поодиноких членів виділу до освітньо-організаційної праці в читальні» [8, арк. 62]. Судячи з цього можна допустити, що стан такий пояснюється близьким розташуванням села до міста Тернополя, де активно проводилися різноманітні мистецькі заходи та культурні вечори. Очевидно, люди, які були не байдужі до таких імпрез, відвідували ці дійства в Тернополі, залишаючись осторонь до проблем своєї читальні.

Незважаючи на пасивність громадян, в поточнім році було зіграно 3 вистави. За отримані з цього кошти місцеві активісти встановили нову підлогу в залі, де відбувалися вистави, придбали лавки для глядачів і закупили книжки в бібліотеку [7, арк. 24]. З ініціативи сільського господаря, активного члена місцевого осередку «Просвіти» та цінителя творчості місцевих драмгуртківців Павла Рибачка керівники місцевої «Просвіти» поставили питання, щоб у найближчому часі відновити декорації на сцені. Це дало б можливість збільшити кількість як акторів – членів драмгуртка, так і глядачів – прихильників театрального мистецтва місцевого аматорського колективу [8, арк. 63].

На жаль, в архівних джерелах, які ми віднайшли, немає відомостей про прізвища та імена місцевих мешканців, які брали участь у виставах білецького драмгуртка. Немає точних даних, хто входив у склад гуртка і в краєзнавчій розвідці Богдана Палуб'яка [15]. Зате краєзнавець дає розширений перелік активістів, які брали участь у діяльності читальні, гуртків, товариств, кооперативу «Будучність», що діяли при ній, були хористами, танцюристами, драмгуртківцями. Це Павло Завідовський, Василь Проць, Володимир Теленко, Євген Теленко, Марія Теленко, Петро Ліщина, Володимир Білян, Ольга Білян, Анна Курант, Ольга Курант, Пелагея Гайда (Поліщук), Йосиф Лебедик, Розалія Лебедик, Стефанія Лебедик, Марія Лебедик, Зоня Лебедик, Павло Лебедик, Михайлина Лебедик, Марія Цибульська, Євдокія Мартинюк, Роман Мельничук, Ілько Сохар, Василь Ділай, Йосиф Данилків, Павло Данилків, Степан Зюбровський, Софія Зюбровська, Яцко Завідовський, Ольга Завідовська, Дмитро Завідовський, Михайло Голод, Ілько Завідовський, Андрій Каправий, Михайло Каправий, Іван Каправий, Анна Каправа, Ольга Каправа, Данило Ліщина, Ольга Проць, Сидор Ліщина, Роман Лещишин, Микола Мніх, Володимир Ліщина, Семен Бриняк, Софія Бриняк, Стефанія Бриняк, Марія Бриняк, Михайло Проць, Петро Проць, Роман Цибульський, Петро Цибульський, Франко Янкович, Пилип Ліщина, Олекса Гримак, Онуфрей Гримак, Василь Гримак, Теодора Гримак, Томко Коздрунь, Михайло Білик, Ірина Білик, Микола Білик, Роман Поліщук, Михайло Проскурко, Станіслава Поліщук, Володимир Осадчук, Степаній Осадчук, Стефанія Осадчук, Євгенія Осадчук, Оріся Осадчук, Іван Каправий, Ксенія Федун, Павло Боднар, Марія Боднар, Володимир Войтюк, Володимир Грицишин, Петро Залецький, Володимир Залецький, Михайло Добуш, Василь Замковий, Анна Замкова, Євдокія Замкова, Павло Кізлик, Володимир Меркер, Марія Меркер, Софія Меркер, Степан Мотало, Микола Романишин, Анастасія Романишин, Марія Черниховська, Степанія Черниховська, Дмитро Федчишин, Павло Крамар, Марія Щурекова, Анна Завідовська, Олена Лебедик, Анна Поліщук, Марія Ткачук, Параскевія Влешко і Анна Бриняк. А також священики Іван Колянковський та Володимир Колянковський. [15, с. 102]. Немає сумніву, що всі ці громадяни впродовж першої третини ХХ ст. брали пряму

або опосередковану участь у драматичному гуртку і творили високий рівень аматорського театального мистецтва не лише у своєму селі, але й в околицях.

З приходом більшовицьких «визволителів» на галицькі землі у вересні 1939 року розпочалися тотальні заборони культурно-освітніх товариств «Просвіта», «Рідна школа», «Сокіл» та ін. Представники нової влади заборонили діяльність білецької читальні, перетворивши її на радянську установу. Комуністичні прислужники арештували активних просвітян й домагалися від них назвати прізвища представників оунівського підпілля. Розпочалися масові депортації національно-свідомих місцевих селян. Приміщення народного дому в с. Біла радянські керівники перетворили на склад із заготівлі продуктів, при цьому знищивши усе просвітянське майно – книги, декорації, театральну атрибутику.

Отже, діяльність білецького аматорського драматичного гуртка відіграла важливу роль у функціонуванні всієї філії «Просвіти» в селі. Місцеві аматори зробили вагомий внесок у розвиток культури, освіти та мистецтва серед сільської громади. Завдяки їм глядачі познайомились з різними театральними постановками як відомих українських драматургів, так і маловідомих місцевих письменників. Керівники та режисери гуртка віддавали увесь вільний час для роботи з колективом: вибору акторів, організацію та постановку вистав, підбору костюмів та декорацій. А найголовніше, що місцеві мешканці не були байдужі до культурно-мистецького життя на селі і всіма способами допомагали у різних починаннях. Ці всі чинники гуртували громаду і давали їй велику наснагу для виборювання своїх прав, свобод та відстоювання своєї громадської позиції в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боньковська О. Театральний процес на західноукраїнських землях у 1918–1939 роках / О. Боньковська // Історія українського театру: У 3 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського; [редкол. : Г. А. Скрипник (голова) та ін.]. – К., 2009 // Т. 2: 1900–1945 / Л. Барабан, В. Гайдабура, О. Красильникова, Ю. Станішевський та ін. ; [редкол. тому : І. Юдкін (відп. ред.), О. Шевчук (відп. секретар)]. – 2009. – С. 533–582.
2. Гаврилюк О. Минуле с. Біла Тернопільського району / Олег Гаврилюк // Меморіальний музей Соломії Крушельницької. Нарис-путівник ; [упорядники Н. Зюбровська, А. Зюбровський]. – Біла–Тернопіль : Джура, 2007. – 112 с.
3. Герман О. М. Діяльність товариства «Просвіта» на Поділлі наприкінці XIX і в першій половині XX століття : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Герман Олег Михайлович. – Тернопіль, 1995. – 228 с.
4. Головин Б. Сторінки історії Тернопільської «Просвіти» / Богдан Головин // Нації незгасний смолоскип. Статті. Інтерв'ю. Спогади. – Тернопіль : Просвіта, 2003. – С. 25–30.
5. Грицан А. В. Діяльність товариства «Просвіта» на Прикарпатті в 1920–1939 рр. : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / А. В. Грицан. – Чернівці, 2003. – 14 с.
6. Державний архів Тернопільської області, ф. 231. Тернопільське воєводське управління, оп. 2, спр. 1137. Періодичні відомості повітового староства про зміни складу керівників товариства «Просвіта» в с. Денисів (1924–1939 рр.). – 49 арк.
7. Державний архів Тернопільської області, ф. 231. Тернопільське воєводське управління, оп. 2, спр. 1121. Склад і періодичні відомості повітового староства про зміни складу керівників читальні товариства «Просвіта» в с. Біла Тернопільського повіту з 1924 по 1939 роки. – 24 арк.
8. Державний архів Тернопільської області, ф. 294. Філія українського товариства «Просвіта» в м. Тернополі, оп. 1, спр. 7. Документи (протоколи загальних зборів членів читальні, звіти, повідомлення, списки членів) про діяльність читальні «Просвіта» в с. Біла (1904–1938 рр.). – 64 арк.
9. Державний архів Тернопільської області, ф. 294. Філія українського товариства «Просвіта» в м. Тернополі, оп. 1, спр. 1. Документи (протоколи загальних зборів членів читальні, звіти) про діяльність читальні «Просвіта» в с. Петриків (1901–

- 1939 рр.). – 45 арк.
10. Дорожовський В. Тіні сірих колон: Спогади / Володимир Дорожовський. – Тернопіль : Лілея, 1998. – 244 с.
  11. Зуляк І. Репертуар аматорсько-театральних гуртків «Просвіти» міжвоєнного періоду / І. Зуляк // Мандрівець. Всеукраїнський науковий журнал / [ред. колегія : Алексюк А., Брик М., Брюховецький В. та ін.]. – 2005. – № 6 (59). – листопад–грудень. – С. 12–21.
  12. Зуляк І. С. Товариство «Просвіта» у Західній Україні в міжвоєнний період: організаційні засади, господарське становище та культурно-просвітня діяльність : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / І. С. Зуляк. – Чернівці, 2006. – 33 с.
  13. Казимиров О. Український аматорський театр: дожовтневий період / О. Казимиров. – К. : Мистецтво, 1965. – 133 с.
  14. Лоза Ю. Коротка історія села Петриків / Юліан Лоза. – Тернопіль : Поліграфіст, 2002. – 108 с. : іл.
  15. Палуб'як Б. Білецькій «Просвіті» – 120 звитяжних весен. Історико-публіцистичного характеру / Богдан Палуб'як. – Тернопіль : Джура, 2007. – 752 с.
  16. Пилипчук Р. Український аматорський театр на Буковині (друга половина ХІХ – поч. ХХ ст.) / Р. Пилипчук // Народна творчість та етнографія. – 1964. – №1. – С. 43–48.
  17. Пилипчук Р. Український аматорський театр на Закарпатті / Р. Пилипчук // Народна творчість та етнографія. – 1966. – №1. – С. 18–27.
  18. Савак Б. Сторінки історії «Просвіти» в Денисові / Б. Савак // «Просвіта» в Денисові (матеріали виступів на святковій академії, присвяченій 120-річчю ресстрації першої читальні «Просвіти на Тернопільщині) / [упоряд. Б. Савак]. – Тернопіль–Козова–Денисів, 1995. – С. 15–22.
  19. Савчук Б. Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина ХІХ – кінець 30-х років ХХ ст.) / Б. Савчук. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 138 с.
  20. Театральна Тернопільщина. Бібліографічний покажчик / [уклад. : П. К. Медведик, В. Я. Миськів, Н. К. Іванко]. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. – 264 с.
  21. Хома В. А Денисів село славне / В. Хома. – Тернопіль, 1997. – 72 с.
  22. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 348. Товариство «Просвіта», м. Львів, оп. 1, спр. 1115. Звіти та листування про діяльність читальні «Просвіта» в с. Біла (1926–1939 рр.). – 27 арк.
  23. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 348. Товариство «Просвіта», м. Львів, оп. 1, спр. 2133. Звіти та листування про діяльність читальні «Просвіта» у с. Денисів (1904–1938 рр.). – 35 арк.